

Boris Golec

Najstarejša oporoka učitelja v slovenščini
Kulturnozgodovinski oris dokumenta in njegovega
avtorja

The oldest will left by a teacher in Slovenian

Cultural and historical outline of the document and its author

Izvleček

Oporoka učitelja Fortunata Skubica (1736–1801), nastala leta 1801 na Svibnem pri Radečah, je najstarejši znani testament osebe učiteljskega stanu, napisan v slovenskem jeziku. Bolj kot sama vsebina sta zanimiva jezik in pravopis, s kulturnozgodovinskega stališča pa tudi okoliščine, v katerih je besedilo nastalo, in življenjska pot pisca. Skubic, ki je izviral iz družine organista in mežnarja v Višnji Gori, je bil po osnovnem poklicu tudi sam organist in mežnar. Na Svibnem je preživel zadnje, zelo kratko obdobje svojega življenja, potem ko je večidel živel v rodnem mestu kot naslednik svojega očeta. Sam je bil vsaj četrta generacija organistov, delujočih v mestnih okoljih. Organist in »učitelj« je postal tudi najmanj en njegov sin.

Abstract

The last will and testament of the teacher Fortunat Skubic (1736–1801), written in 1801 in Svibno near Rateče, is the oldest known such document from a teacher written in Slovenian. The main interest in the document lies not in its content but in the language and orthography and, from a cultural and historical standpoint, also in the circumstances in which the text appeared, as well as in the life of the author. Skubic, who originated from the family of an organist and sexton in Višnja Gora, was himself also an organist and sexton. In Svibno he spent the last, very short period of his life, after having mostly lived in his birth place as his father's successor. He was a representative of at least the fourth generation of organists working in urban environments. At least one of his sons also became an organist and a "teacher".

Ključne besede: oporoka, učitelj, slovenščina, Svibno, Višnja Gora

Key words: will, teacher, Slovenian, Svibno, Višnja Gora

* izr. prof. dr. Boris Golec, znanstveni svetnik, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa, Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana, e-pošta: bgolec@zrc-sazu.si.

Oporoka učitelja – »šolmoštra« s Svibnega pri Radečah iz leta 1801 sicer ni povsem neznana, v strokovnih krogih pa je vendarle ostala neopažena.¹ Danes, ko poznamo precej več starejših slovenskih uradovanih besedil kakor pred slabega četrto stoletja, ko je bila prvič objavljena, je zanimiva še posebej zato, ker gre za doslej najstarejši odkriti testament osebe učiteljskega stanu. Pri tem je treba poudariti, da avtor, **svibenski »šolmošter« Fortunat Skubic** (1736–1801), ni bil učitelj v pravem pomenu besede, temveč organist in mežnar, ki je sicer po potrebi lahko tudi koga poučeval – za to je bil v krajih svojega službovanja prvi poklican –, ni pa vodil prave, organizirane šole. Ko je na Svibnem zapisal svojo zadnjo voljo in kmalu zatem preminil, tam ni bilo terezijanske trivialne šole.² Komaj je tudi verjetno, da bi kdaj učil na trivialki v kakem drugem kraju. V Višnji Gori, kjer se je rodil in pri tamkajšnji župniji večino življenja služboval kot organist (*ludi magister*), so nekaj let prej sicer dobili trivialko, na kateri pa Skubic kot »šolmošter« stare dobe ni dobil učiteljskega mesta niti ni znano, da bi se zanj sploh potegoval. Živel je torej še v času, ko »šolmoštri« niso bili učitelji v današnjem pomenu besede, hkrati pa je doživel dobo terezijanske šolske reforme (1774), ki te vrste »učiteljem« ni bila vedno naklonjena.

Rodbina in življenjska pot »šolmoštra« Fortunata Skubica

Fortunat Skubic je luč sveta zagledal v Višnji Gori, v zaselku pri župnijski cerkvi sv. Tilna zunaj mesta. V višenjski krstni matici, kamor so ga vpisali kot Mohorja (Hermagorja) Fortunata, rojenega 29. junija 1736 in krščenega dan pozneje, so kot kraj rojstva navedli »šolmoštrovo hišo« (*ex Domo Ludirectoris*).³ Rodil se je »gospodu« Ignacu Fortunatu Skubicu in njegovi ženi Mariji Ani kot drugi, zadnji otrok, in sicer v družini, kjer se je **organistovska služba prenašala iz roda v rod**. Organisti so bili namreč že njegov praded, ded in oče, vsak v drugem kranjskem mestu: prvi v Kranju, drugi v Kamniku in Ljubljani in tretji v Višnji Gori. Praded Andrej († 1690) je opravljal orglarsko službo v Kranju, kjer se skoraj gotovo ni rodil, ded Ignac Fortunat

1 Oporoka je bila odkrita že v petdesetih letih prejšnjega stoletja med urejanjem arhivskega fonda mesta Višnja Gora. Objavo v transkripciji in prepisu v sodobno slovenščino je doživela leta 1993 v tedniku Zasavc (Boris Golec, Slovenski testament iz Svibnega iz leta 1801. Zasavc III, št. 34, 7. 10. 1993; št. 35, 14. 10. 1993; št. 36, 21. 10. 1993).

2 Prim. poročila o t. i. nemških šolah na Kranjskem konec 18. in v začetku 19. stoletja (ARS, AS 14, Gubernij v Ljubljani, II. reg., fasc. 73, šk. 81, 21. 1. 1793; III. reg., fasc. 42, šk. 336, 6. 2. 1799, 10. 9. 1799; prav tam, šk. 337, 14. 1. 1803).

3 NSAL, ZA Višnja Gora, Matične knjige, R 1734–1753, s. p.

st. (1681–1732), rojen Kranjčan,⁴ pa se je kot tamkajšnji meščanski otrok leta 1697 pri komaj 16-ih in pol oženil v Kamniku, najverjetneje z domačinko. S precej starejšo ženo Marijo je imel med letoma 1699 in 1715 deset otrok, med njimi kot četrtorojenega Ignaca Fortunata ml. (1703–1764).⁵ Ded Ignac Fortunat st. je organistovsko službo pri kamniški župnijski cerkvi na Šutni začel opravljati bržkone šele v prvih letih 18. stoletja, v začetku dvajsetih let pa je dobil precej imenitnejšo mesto stolničnega organista v Ljubljani, kar je ostal do smrti približno deset let pozneje.⁶ Kot tak je izpričan ob sinovi poroki 15. novembra 1724, ko se je Ignac Fortunat ml. oženil v Višnji Gori. Sinova kakšni dve leti starejša izbranka Marija – Mica Križetič je bila hči že pokojnega Janeza Križetiča in ni izvirala iz mesta.⁷ Ignac Fortunat ml. je najpozneje

-
- 4 Praded Andrej Skubic se, sodeč po krstnih maticah mestne župnije Kranj, ki se začnejo leta 1639, ni rodil v tem mestu (prim. NŠAL, ŽA Kranj, R 1639–1651, R 1652–1676). Morda se je tam poročil, a poročnih knjig iz tega časa žal ni. Njegov prvi v Kranju rojeni otrok iz zakona z neko Jero je bil Ignac, pozneje imenovan tudi Ignac Fortunat, krščen 24. aprila 1681. Pri krstu prvih dveh od skupno treh mlajših otrok (1683 in 1686) je oče Andrej označen kot organist, ni pa bil hkrati tudi učitelj, saj je njegovemu tretjerojencu botroval »ludirector« Mihael Nahoder (prav tam, R 1676–1684, fol. 45, 67v; R 1684–1703, pag. 240, 295). Slabo leto po rojstvu najmlajšega otroka (1689) je Andrej Skubic 10. januarja 1690 preminil; kranjska mrliška matica žal ne navaja njegove starosti (prav tam, M 1681–1733, pag. 60).
- 5 V kamniški poročni matici je ob poroki 20. oktobra 1697 naveden kot meščan Kranja (*Dnus Ignatius Skubetz civius Crainburgensis*), soproga pa kot »devica« z imenom Marija in brez priimka, tako kot tega niso navedli še pri mnogih drugih nevestah; kot kraj bivanja je vpisano mesto: »ex Civitate« (NŠAL, ŽA Kamnik, Maticne knjige, P 1673–1711, s. p.). Ob smrti 4. maja 1732 je imel Skubic po ljubljanski mrliški matici 50 let (NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Nikolaj, Maticne knjige, M 1658–1735, pag. 328), kar se zdi pomota ob dejstvu, da se je poročil že leta 1697 in da je bilo ženi Mariji, ki je umrla šest dni pred njim, po mrliški matici 63 let (prav tam). Toda podatek o njegovi starosti je skoraj točen: res mu je bilo šele 51 let. Prvi trije otroci so se mu rodili v kamniškem mestu, vsi ostali pa v predmestju Šutna, kjer je stala župnijska cerkev (NŠAL, ŽA Kamnik, Maticne knjige, R 1685–1699, s. p., 16. 2. 1699; R 1700–1710, s. p., 7. 3. 1700, 28. 2. 1702, 4. 5. 1703, 25. 4. 1705, 8. 9. 1706, 29. 2. 1708, 25. 9. 1710; R 1720–1727, s. p., 6. 4. 1712, 3. 6. 1715). Sin Ignac Fortunat ml. je bil krščen 4. maja 1703 kot Ignac Janez (prav tam, R 1700–1710, s. p.). Višnjegorska mrliška matica je za leto 1764, ko je umrl, žal izgubljena, tako da natančnega datuma njegove smrti ne poznamo. Umril je nekaj dni ali tednov pred 1. junijem, ko je nastal inventar njegove zapuščine (ARS, AS 166, Mesto Višnja Gora, šk. 6, Inventarji, 1. 6. 1764).
- 6 Kot mestni organist je Skubic, ki so ga praviloma naslavljali samo s prvim imenom Ignac, izpričan v krstnih maticah od rojstva hčerke leta 1705, svojega drugega na Šutni rojenega otroka, do leta 1719 (NŠAL, ŽA Kamnik, Maticne knjige, R 1700–1710, s. p., 25. 4. 1705, 8. 9. 1706, 29. 2. 1708, 25. 9. 1710; R 1710–1727, s. p., 23. 6. 1715, 7. 11. 1719), brez navedbe poklica pa zadnjič jeseni 1721 v vlogi krstnega botra (prav tam, R 1710–1727, s. p., 3. 12. 1721). Nikoli ni bil hkrati tudi učitelj, saj je to mesto vsaj od leta 1700 zasedal »ludirector« oziroma »ludimagister« Venceslav Jožef Götz, ki je vseskozi stanoval na Šutni (prav tam, R 1700–1710, s. p., 7. 6. 1700, 25. 4. 1705, 10. 2. 1707, 9. 7. 1709, 22. 4. 1713, 13. 2. 1715, 16. 2. 1718).
- 7 NŠAL, ŽA Višnja Gora, Maticne knjige, P 1713–1754, s. p., 15. 11. 1724. – Ženino klicno ime Mica (*Miza*) je zapisano ob krstu prvega otroka (gl. naslednjo opombo). O njeni starosti priča navedba ob smrti leta 1730 (gl. op. 9).

ob poroki nastopil dolgoletno organistovsko službo v višnjegorski župniji. Naslednje leto (1725) se mu je »pri župniji« (*apud Parohialem*), tj. pri župnijski cerkvi sv. Tilna, kot višnjegorskemu »šolmoštru« (*Ludirectoris*) rodila hči in čez dve leti (1726) sin,⁸ po slabih šestih letih zakona pa mu je 18. julija 1730 umrla 29-letna žena.⁹ Pred oltar je ponovno stopil že čez dva meseca, 21. septembra istega leta, tokrat z domačinko Marijo Ano, hčerko pokojnega »gospoda« Franca Krumpla iz višnjegorskega mesta.¹⁰ Marija Ana (1697–1748/55) se je rodila v meščanski družini Franca Bernarda Krumpla, ki je umrl kmalu po njenem rojstvu, in bila šest let starejša od moža.¹¹ Skubicu je pred Mohorjem Fortunatom, našim poznejšim piscem oporoke, povila še enega sina (1731).¹² Naslednje leto (1732) sta Ignacu Fortunatu v Ljubljani drug za drugim umrla starša,¹³ kmalu zatem pa sta prišli za njim v Višnjo Goro dve njegovi mlajši sestri, če ni katera morda živela tu že pred smrtjo staršev. Prek porok obeh sester se je Skubičeva rodbina v tridesetih letih 18. stoletja sorodstveno povezala še z dvema višnjegorskima meščanskima rodbinama, z Grauli in Grandeti.¹⁴ In končno se je Ignac Fortunat kot

8 Hči Marija Ana Katarina se je rodila 30. avgusta 1725 in bila krščena naslednji dan, sin Ignac Dizma pa je luč sveta zagledal 17. novembra 1726, ko so ga tudi krstili (prav tam, R 1718–1733, s. p.). Dizmo omenja Fortunat leta 1801 v oporoki kot svojega pokojnega polbrata.

9 Prav tam, M 1713–1748, s. p., 18. 7. 1730.

10 NŠAL, ŽA Višnja Gora, Matične knjige, P 1713–1754, s. p., 21. 9. 1730.

11 Marija Ana je bila krščena 31. marca 1697 kot šesti, predzadnji otrok Franca Bernarda in Magdalene Krump; ob krstu njenega brata Franca 15. septembra 1700 je oče naveden že kot pokojni (prav tam, R 1691–1716, s. p.). O času njene smrti gl. op. 15.

12 Sin Mihael Venceslav je prišel na svet 1. oktobra 1731 (prav tam, R 1718–1733, s. p.).

13 28. aprila 1732 je umrla »gospa« Marija Skubic, organistova žena (*organistin*), stara 63 let, 4. maja pa »gospod« Ignac Skubic, stolni organist (*Organista Cath: Eccl:*), star 50 let (NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Nikolaj, Matične knjige, M 1658–1735, pag. 328). Potemtakem je bil mož trinajst let mlajši od žene. V Ljubljani se zakoncema ni rodil noben otrok, saj je imela žena tedaj že več kot 50 let (prav tam, Rep R 1692–1740).

14 14. julija 1734 je v Višnji Gori stopila pred oltar Marija, »hči pokojnega Ignaca Skubica«, ki je postala žena Jožefa Graula, Adamovega sina; tri leta in pol zatem, 2. februarja 1738, pa se je Marija Jožefa, »hči pokojnega Ignaca Fortunata Skubica«, omožila z Andrejem Grandetom, sinom pokojnega Bernarda (NŠAL, ŽA Višnja Gora, Matične knjige, P 1713–1754, s. p.). Pri nobeni nevesti ni navedeno, od kod je prišla, vendar ni dvoma, da sta obe bili sestri Ignaca Fortunata Skubica ml., saj je njun oče Ignac (Fortunat) st. obakrat naveden kot pokojni, medtem ko je ob bratovi drugi poroki 21. septembra 1730 označen še kot živ in kot organist v ljubljanski stolnici (gl. op. 10). Marija je najverjetneje identična z Marijo Rozalijo, rojeno leta 1706, manj verjetno z Marijo Katarino, ki je luč sveta zagledala šest let pozneje, medtem ko se je Marija Jožefa rodila leta 1708 (NŠAL, ŽA Kamnik, Matične knjige, R 1700–1710, s. p., 8. 9. 1706, 29. 2. 1708; R 1710–1727, s. p., 6. 4. 1712).

vdovec 28. julija 1755 spet oženil z Višnjanko, z Marijo Stopar,¹⁵ njegova hči Marija Ana pa naslednje leto z Višnjanom.¹⁶ Ko je organist Skubic leta 1764 umrl, je v zapuščinskem inventarju naveden kot meščan (*Burger zu Weixelburg*) ter posestnik pristave z vrtom in njivo. Zanimiv je inventar njegove skromne zapuščine, ki razkriva, da se ni ukvarjal samo z glasbo, ampak očitno tudi z mizarstvom, prav tako kot pozneje sin Mohor Fortunat. Med pokojnikovimi premičninami so namreč navedeni star instrument (*ein altes Instrument*) in različno mizarско orodje.¹⁷ 61-letni organist Skubic torej ni premogel lastne hiše v mestu, ampak le zemljiško posest pod mestno jurisdikcijo, ki pa mu je odprla vrata do meščanstva. Med višnjegorske meščane so ga sprejeli leta 1742, po vsaj 18 letih službovanja pri župniji.¹⁸ Tedaj je obljubil, da si bo v enem letu kupil hišo, a obljube ni nikoli izpolnil, in to kljub grožnjam, da bo zaradi tega izgubil meščanske pravice.¹⁹

Sin **Mohor Fortunat ali Fortunat**, kot so ga klicali, se je organistovskega poklica vsekakor priučil pri očetu, vsaj na začetku, če že ne v celoti. Ni znano, da bi se šolal še kje drugje, tako kot njegov starejši brat (Mihael) Venceslav, ki je izpričan kot absolvent novoustanovljene novomeške gimnazije.²⁰ Mohorja Fortunata pogrešamo tako na frančiškanski gimnaziji v Novem mestu kot na starejši jezuitski gimnaziji v Ljubljani in na latinski šoli v Rušah pri Mariboru.²¹ Ob očetovi smrti (1764) mu je bilo 28 let, nekaj let je imel že lastno družino in najpozneje tedaj je dokončno nasledil očeta kot

15 Druga žena mu je umrla med jesenjo 1748, ko se v vrsti mrliških matic začne vrzel (do leta 1770), in pomladjo 1755. Skubičev tretjo poroko poznamo samo iz indeksa k poročnim maticam, ker je višnjegorska poročna matica za obdobje 1754–1770 izgubljena. 28. julija 1755 sta se poročila Ignac Fortunat Skubic iz mesta in hči Primoža Stoparja, katere ime in kraj bivanja nista navedena (NŠAL, ŽA Višnja Gora, Matične knjige, Ind P 1751–1829). Nevestino ime razkriva Skubičev zapuščinski inventar, v katerem je med drugim popisana poročna pogodba, ki jo je sklenil 27. julija 1755 z »gospo Marijo« (ARS, AS 166, Mesto Višnja Gora, šk. 6, Inventarji, 1. 6. 1764). Njena družina se je priselila v Višnjo Goro še pred Marijinim rojstvom ali pa je ta zagledala luč sveta med letoma 1716 in 1718, ko je v krstnih maticah vrzel. Zakoncema Primožu in Jeri Stopar so se v višnjegorskem mestu med letoma 1712 in 1718 rodili trije otroci (NŠAL, ŽA Višnja Gora, Matične knjige, R 1691–1716, s. p., 12. 7. 1712, 9. 12. 1715; R 1718–1733, s. p., 12. 10. 1718). Marija, poročena z organistom Skubicem, je najverjetneje preživela svojega moža, nato pa bodisi umrla pred letom 1770, ko se konča vrzel v mrliških matičnih knjigah, bodisi zapustila Višnjo Goro.

16 Njen izbranec, s katerim je stopila pred oltar 7. januarja 1756, je bil vdovec Primož Lampret (prav tam, Ind P 1751–1829).

17 ARS, AS 166, Mesto Višnja Gora, šk. 6, Inventarji, 1. 6. 1764.

18 Meščansko prisego je dal 9. julija 1742, ko je naveden samo s prvim imenom, kot »gospod« Ignac Skubic (prav tam, šk. 2, sodni protokoli 1705–1752, s. p.).

19 Mestno sodišče ga je 8. marca 1753 pozvalo k izpolnitvi obljube ob grožnji odvzema meščanskih pravic (prav tam, šk., 2, sodni protokoli 1752–1783, fol. 73).

20 20-letni Venceslav Skubic iz Višnje Gore je med novomeškimi absolventi naveden leta 1753 (Dodič, Absolventi novomeške gimnazije, str. 399). Skoraj brez dvoma gre za istega Venceslava, ki je isto leto (1753) kot petošolec izpričan v ljubljanski jezuitski kongregaciji Marije Vnebovzete (ARS, AS 1073, Zbirka rokopisov, II/51r, pag. 703).

21 Prim. Dodič, Absolventi novomeške gimnazije; Črnivec (ur.), *Ljubljanski klasiki*; ARS, AS 1073, Zbirka rokopisov, II/51r, bratovščinska knjiga Marije Vnebovzete; Mlinarič, Seznam imen.

Višnja Gora v 70. letih 18. stoletja, kot jo prikazuje božjepotna podobica mestne cerkve sv. Ane (Mikuž, *Umetnostnozgodovinska topografija*, str. 207).

višnjegorski organist oziroma »šolmošter«. Oženil se je zunaj domače župnije, o soprogi Barbari pa vemo le to, da se je pred poroko pisala Fabjan. Prejkone je izvirala iz sosednje župnije Krka.²² V 22 letih, med letoma 1759 in 1781, se jima je v mežnariji pri župniji zunaj mesta rodilo trinajst otrok. Pri krstih nekaterih je oče označen kot *ludi magister*, pri drugih podatka o poklicu ni.²³

Kaj je pomenil pojem *ludi magister* oziroma *šolmošter*, nazorno pove poročilo mestnega sodnika in sveta v Višnji Gori, poslano okrožnemu glavarju v Novem mestu leta 1774, v letu terezijanske osnovnošolske reforme. Na zahtevo, naj poroča o stanju šol

22 Njune poroke ni v indeksu k višnjegorskim poročnim maticam (NŠAL, ŽA Višnja Gora, Matične knjige, Ind P 1751–1829). Barbarin deklinški priimek Fabjan srečujemo pri krstih mlajših otrok od leta 1771 dalje, potem ko so v krstnih maticah začeli vpisovati tudi deklinške priimke mater (gl. naslednje opombo). Poroke prav tako ni v poročnih maticah dveh sosednjih župnij: Šmarje–Sap in Šentvid pri Stični (prim. NŠAL, ŽA Šmarje–Sap, Rep P 1674–1770; ŽA Šentvid pri Stični, P 1735–1770). Za župnijo Krka je poročna knjiga ohranjena le do leta 1756, kar je za Skubičevo poroko najverjetneje prezgodaj, zato pa tu najdemo nevestin priimek Fabjan (NŠAL, ŽA Krka, Matične knjige, P 1734–1756, s. p., 1. 10. 1755, 1. 2. 1756).

23 Krsti Skubičevih otrok so si sledili takole: 1) 7. junija 1759 Janez Anton, 2) 2. septembra 1760 Marija Rozalija, 3) 8. decembra 1761 Marija, 4) 10. januarja 1764 Jožef, 5) 10. avgusta 1765 Jožef Bernard, 6) 19. julija 1767 Marija Ana, 7) 23. aprila 1769 Janez Kancijan Ignac, 8 in 9) 20. januarja 1771 dvojčka Sebastjan in Pavel, 10) 25. januarja 1773 Marija Katarina, 11) 21. aprila 1774 Marjeta, 12) 28. januarja 1777 Joahim in 13) 29. aprila 1781 Janez Nepomuk (NŠAL, ŽA Višnja Gora, Matične knjige, R 1754–1770, s. p.; R 1770–1791, s. p.). Koliko jih je pomrlo, ne vemo, saj je mrliška matica za obdobje 1748–1770 izgubljena. Pozneje je v višnjegorskih mrliških knjigah dokumentirana samo smrt osem dni starega Pavla 28. januarja 1771 (prav tam, M 1770–1791, s. p.).

na svojem območju, je mestno predstojništvo zapisalo, da v mestnem sodnem okraju (jurisdikciji) ni nobene šole in nobenega »šolmoštra« (*Schulmeister*), nastavljenega za poučevanje otrok, razen enega pri tukajšnji župnijski cerkvi (Fortunata Skubica), ki pa skrbi le za glasbo pri Božji službi in opravlja hkrati službo mežnarja. Šolmoštra vzdržuje župnijska srenja z bero (kolekturo), ki jo mora pobrati od župljanov. Razen bere ni tu nobenih ustanov za poduk mladine.²⁴ Tudi devet let pozneje (1783) stanje ni bilo drugačno. Mesto Višnja Gora je v poročilu novomeškemu okrožnemu uradu zapisalo, da tu žal ni nobene šole, prebivalci pa svojih otrok ne zmorejo šolati drugje. Zaradi tega naj bi bilo v mestu tako malo oseb večjih poleg nemščine tudi branja in pisanja. Taki so bili samo mestni sodnik, trije člani notranjega sveta, dva člana zunanjega sveta in dva najmlajša meščana.²⁵

Stvari so se premaknile na boljše šole konec 80-ih let, ko so v samem mestu odprli trivialno šolo.²⁶ Učitelji, ki jih srečujemo na višnjegorski trivialki, se v matičnih knjigah za razliko od Skubica in njegove žene imenujejo *Schullehrer*, ne *Schulmeister*. Kot pričajo druge omembe, pa so bili novi višnjegorski učitelji hkrati tudi organisti. Vsaj dva od štirih znanih iz 90-ih let 18. stoletja sta stanovala pri župniji, v hiši št. 7, kjer je poprej živela Skubičeva družina.²⁷ Skoraj nobenega dvoma ni, da so imeli tu stanovanje vsi štirje učitelji, ki so se menjavali zelo hitro. Pomenljivo je tudi spoznanje, da zakoncev Skubic od leta 1788 v Višnji Gori ne srečujemo več ne v župnijskih matičnih knjigah ne v drugih dokumentih, razen ko gre za lastništvo hiše v mestu.²⁸ Kmalu po letu 1788, ko je Barbara Skubic kot »organistka« zadnjič izpričana v vlogi krstne

24 ARS AS 7, Deželno glavarstvo na Kranjskem, politični oddelek, šk. 23, PP, lit. F, No. 12, Vol. 1, 21. 4. 1774.

25 ARS, AS 166, Mesto Višnja Gora, šk. 5, snopič 1, tabelarični pregled ad 9. 4. 1783.

26 Prvi podatek o šoli, ki se v viru sicer ne imenuje trivialka, je iz jožefinskega katastra. V davčnem popisu, nastalem okoli 1787–1789, je pri hiši Franca Pogačnika, h. št. 10, zapisano, da jo (lastnik) oddaja za šolo (*ist für die Schulle gemiethet*) (ARS, AS 175, Jožefinski kataster za Kranjsko, šk. 242, Naborno gospostvo Višnja Gora, k. o. Višnja Gora-mesto, Anzeige, s. d.).

27 Kot *Schullehrer* sta v vlogi krstnih botrov izpričana Anton Pibernik leta 1792 in Henrik Mahr (1795 in 1796), zadnji je leta 1801 kot poročna priča naveden kot *Organist* (NŠAL, ŽA Višnja Gora, Matične knjige, R 1784–1823, 21. 11. 1792, 12. 9. 1795, 15. 2. 1796; P 1784–1832, 13. 5. 1801). Pibernik je bil v Višnjo Goro prestavljen iz Žužemberka v »letnem kurzu« 1792 (ARS, AS 14, Gubernij v Ljubljani, II. reg., fasc. 73, poročilo o t. i. nemških šolah na Kranjskem, 21. 1. 1793). Ko se mu je leta 1793 rodil otrok – takrat ni naveden njegov poklic – je družina živela na nekdanjem domu Skubičevih pri župniji: *Bei Pfarr Nr. 7* (prav tam, R 1784–1823, pag. 57, 23. 2. 1793) in prav tako Mahrova družina ob rojstvu otroka pet let pozneje (prav tam, pag. 85, 12. 9. 1798). Med Pibernikom in Mahrom sta učiteljsko in organistovsko službo opravljala še dva moža: leta 1794 šest mesecev na splošno zadovoljstvo Janez Feichtinger kot *Organist und Trivial Schullehrer* (ARS, AS 166, Mesto Višnja Gora, šk. 8, potrdilo mestnega predstojništva 25. 10. 1794), v letih 1794 in 1795 pa približno dve leti Anton Bukovnik (Wukounig) kot *Schullehrer und Organist*, o čemer priča nedatirano potrdilo o krstu njegovega sina, vleppljeno v isto krstno matično knjigo (NŠAL, ŽA Višnja Gora, Matične knjige, R 1784–1823, ad pag. 64). Mahr je pri botrovanjih naveden tudi kot *Schulmeister* (prav tam, 10. 4. 1797) in *ludimagister* (prav tam, 9. 10. 1797).

28 Dokumenti višnjegorske župnije v ljubljanskem škofijskem arhivu ne vsebujejo nobenih podatkov v zvezi z organistovsko službo (NŠAL, NŠAL 10, ŠAL/Ž, fasc. 444, Višnja Gora 1766–1860).

botre,²⁹ zakoncev najverjetneje ni bilo več tu. S tem se odpira vprašanje, kje sta se mudila, preden je Fortunat postal organist in mežnar oziroma »šolmošter« na Svibnem. Poleg tega pa še vprašanje, kdaj, kako in zakaj je pridobil hišo v samem mestu, ki je v njegovih rokah izpričana od leta 1788 do smrti leta 1801.³⁰ Če so se Skubici vanjo res kdaj vselili in ni šlo samo za kapitalsko naložbo, se to vsekakor ni zgodilo pred letom 1781, ko se je najmlajši otrok rodil še pri župniji.³¹ Skubičeva hiša oziroma hišica je stala v Gasi pod mestno cerkvijo sv. Ane, na klancu, ki vodi s Trga do nekdanjih Spodnjih mestnih vrat. Kakšno podobo je kazala v času gospodarjenja Fortunata Skubica, si lahko predstavljamo iz naslednjih podatkov. Sredi 18. stoletja so bile hiše v tem delu mesta še lesene pritlične hišice,³² leta 1825 je bila nekdanja Skubičeva hiša že zidana,³³ pritlična pa je še danes. Vse kaže, da je Fortunat Skubic kupil hišno posest v mestu zato, ker je izgubil službo in stanovanje v »učiteljevi hiši« pri župniji. Neznano kdaj po letu 1788 je torej Višnjo Goro zapustil, ne da bi prenehal biti podsoden mestni jurisdikciji in hišni posestnik. Glede na navedene podatke gre njegov odhod iz rodne Višnje Gore postaviti v čas kmalu po zadnji omembi žene Barbare kot »organistke« (1788). Razlogi, da se je, ne več mlad, star vsaj 52 let, podal na pot, v podrobnostih niso znani. Vsekakor je moral za kruhom, ker mu je Višnja Gora rezala pretanko skorjo. Hišico v Gasi je nato oddajal v najem, in sicer vsaj dvema najemnikoma.³⁴

- 29 NŠAL, ŽA Višnja Gora, Matične knjige, R 1784–1823, pag. 32, 25. 11. 1788. – V mestnem računu za leto 1787/88 najdemo med izdatki lapidaren zapis: 10 goldinarjev in 12 krajcarjev iz mestne blagajne Fortunatu Skubicu »an Zinß des Schulhauses« (ARS, AS 166, Mesto Višnja Gora, šk. 5, mestni račun 1787/88). Očitno mu je mesto kot del organistovske plače poravnavało dajatev (činž) od »šolmoštrove hiše« pri župnijski cerkvi, ki bi jo v nasprotnem moral plačevati sam.
- 30 Po seznamu hišnih lastnikov iz leta 1788 je imel Fortunat Skubic v mestu hišo št. 21 (ARS, AS 166, Mesto Višnja Gora, šk. 6, snopič 4, seznam hišnih lastnikov 1788, 14. 10. 1788). V sočasnem davčnem popisu v jožefinskem katastru, nastalem okoli 1787–1789, je pri Skubičevi hiši, h. št. 21, najprej navedeno, da lahko oddaja kak prostor v najem, nato pa, tako kot pri večini hiš, da to ni mogoče, in sicer z utemeljitvijo, da živi (lastnik) od kmetovanja (*lebt von der Landwirtschaft*) (ARS, AS 175, Jožefinski kataster za Kranjsko, šk. 242, Naborno gospostvo Višnja Gora, k. o. Višnja Gora-mesto, Anzeige, s. d.). Fortunata Skubica najdemo kot lastnika hiše št. 21 tudi v registru vojnega davka leta 1789 in v davčnem registru za leto 1791 (AS 166, Mesto Višnja Gora, šk. 5, register vojnega davka 1789, davčni register 1791). Ista hiša je v njegovi lasti izpričana še v zapuščinskem spisu iz leta 1801–2 (ARS, AS 166, Mesto Višnja Gora, šk. 6, snopič Zapuščinski akt Fortunata Skubca 1801, 19. 5. 1802, 26. 5. 1802), nato pa je leta 1801 na seznamu hišnih lastnikov naveden že njegov sin Janez Skubic (ARS, AS 14, Gubernij v Ljubljani, II. reg., fasc. 52, št. 312, 7033, izvleček iz štifregistra, 27. 11. 1801).
- 31 Morda je bila hiša tedaj že Fortunatova. V knjigi davčnih zaostankov za obdobje 1779–1781 je na št. 21 vsa tri leta naveden gostač Valentin Kristan, po poklicu čevljar (ARS, AS 166, Mesto Višnja Gora, šk. 5, knjiga davnih zaostankov za leti 1780 in 1781). Kristanu bi hišo lahko oddajal Skubic.
- 32 ARS, AS 166, Mesto Višnja Gora, šk. 6, snopič 4, seznam hišnih lastnikov 1748, 2. 5. 1748; ARS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko, šk. 142, RDA, N 244, No. 5, 18. 12. 1748.
- 33 ARS, AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko, N 346, k. o. Višnja Gora, Protocoll der Bauparcellen der Gemeinde Weixelburg, 17. 02. 1826; katastrska mapa, 1825. – Po franciscejskem katastru je šlo za stavbno parcelo št. 42, na kateri je stala hiša Janeza Nadraha s hišno št. 20 (takšno številko je dobila po preštevilčenju leta 1819).
- 34 Skoraj gotovo je bil najemnik Jožef Zupančič, ki se mu je tu, na št. 21, leta 1797 rodil sin (NŠAL, ŽA Višnja Gora, Matične knjige, R 1784–1823, pag. 75, 8. 1. 1797). V likvidacijskem zapisniku v Skubičevem zapuščinskem spisu je leta 1802 kot najemnik z najemnino dobrih 8 goldinarjev naveden Blaže Simončič (ARS, AS 166, Mesto Višnja Gora, šk. 6, snopič Zapuščinski akt Fortunata Skubca 1801, 19. 5. 1802).

Kot že rečeno, ni znano, kam se je »odslovljeni višenjski šolmošter« Fortunat Skubic napotil najprej in kje vse je bival, preden se je znašel na Svibnem. Navedba v njegovi oporoki, da je dolgoval znatno vsoto nekemu duhovniku Avblju, je privedla do sklepanja: Skubic se je moral zadrževati v bližini tega duhovnika. Janez Avbelj je kot upokojenec živel v svojem dvorcu Zapuže pri Mirni na Dolenjskem.³⁵ In res: na Mirni je 4. januarja 1799, dobri dve leti pred Skubičevo smrtjo, preminila Skubičeva soproga Barbara, po mirnski mrliški matici za vodenico, stara 70 let.³⁶ Drugih podatkov o zakoncih v matičnih knjigah te župnije ni najti.³⁷ Tako ni znano, koliko časa sta preživela na Mirni, morda več kot desetletje, morda le kratko obdobje, in tega, ali je pri njiju živel kateri od otrok.³⁸

Skubičeva naslednja in zadnja življenjska postaja je bilo **Svibno pri Radečah**, majhen, a nekoč dokaj pomemben kraj, celo trg, toda že tedaj podobno zapuščen in nepomemben kakor danes. Kraj je premogel sedež malo prej razdeljene župnije sv. Križa, svibensko zemljiško gospostvo pa so upravljali iz manjše graščine v trgu, ki je stal pod vzpetino z ruševino starodavnega gradu gospodov Svibenskih. Trg Svibno dejansko že nekaj časa ni več obstajal, razen po imenu, saj tistih nekaj raztresenih hiš okoli graščine in župnišča nikakor ne bi mogli imenovati trška naselbina. Od nekdanjega srednjeveškega trga z okoli tridesetimi domovi so že sredi 18. stoletja ostale le tri domačije, ki so si delile nekoč skupno trško hubo (kmetijo).³⁹ Po terezijanskem ljudskem štetju iz leta 1754 je imel trg (*Markht Scharffenberg*) reci in piši 15 prebivalcev.⁴⁰ Svibno na prelomu iz 18. v 19. stoletje prav tako ni premoglo trivialne šole. Ta je delo-

35 Njegovo identiteto je pomagal razkriti likvidacijski zapisnik v Skubičevem zapuščinskem spisu, v katerem je naveden kot »Herr Aubel von Schnekenbüchel« (ARS, AS 166, Mesto Višnja Gora, šk. 6, snopič Zapuščinski akt Fortunata Skubca 1801, 20. 1. 1801). Gre za Janeza Avblja, duhovnika in lastnika dvorca Zapuže na Mirni, doma iz Moravč, ki je leta 1788 pri 59-ih, čeprav je bil še zmožen za službo in zdrav, živel po 36 letih zgledega službovanja kot upokojenec v glavnem na svoji posesti v Mirnski dolini; umrl je istega leta (1801) kot Skubic, nesposoben za dušno pastirstvo, ker zaradi debelosti ni mogel več hoditi (Pokorn, *Šematizem duhovnikov*, str. 148–149). Preminil je le dobre tri mesece za Skubicem, 25. julija 1801, ko naj bi mu bilo 75 let, kot vzrok smrti pa je v mrliški matici navedena starost (NŠAL, ŽA Mirna, Matične knjige, M 1771–1801, pag. 79).

36 NŠAL, ŽA Mirna, Matične knjige, M 1771–1801, pag. 70. – Barbara bi se potemtakem rodila leta 1728, kar pomeni, da bi zadnjega otroka (1781) rodila pri 53-ih. V resnici je morala biti nekaj let mlajša, morda stara le 60, ne 70 let.

37 Prim. prav tam, R 1764–1795, R 1796–1808, M 1771–1801. Poročne matice za ta čas niso ohranjene.

38 Ničesar o službi organista ni najti v dokumentih mirnske župnije v ljubljanskem škofijskem arhivu (NŠAL, NŠAL 10, ŠAL/Ž, fasc. 203, Mirna 1782–1860).

39 Golec: Trgi, ki jih ni bilo?, str. 620–622.

40 NŠAL, NŠAL 100, KAL, fasc. 119, št. 11, s. d. 1754.

Kot kaže upodobitev v *Topografiji Kranjske* iz leta 1679, je trg Svibno že v Valvasorjevem času skoraj izginil (Valvasor, *Topographia Ducatus Carnioliae Moderna*, str. 235).

vala v bližnjem, tedaj neprimerno večjem in bolj živahnem obsavskem trgu Radeče.⁴¹

Kot še marsikatera druga župnija je imela tudi svibenska v eni osebi organista in mežnarja, ki so ga imenovali »šolmošter«, in to je bil ob smrti leta 1801 naš Fortunat Skubic. V mrliško matično knjigo so ga vpisali samo kot mežnarja in organista (*Meißner und Organist*). Preminil je 18. aprila 1801 v trgu Svibno št. 2 (*Markt Scharfenberg*) v soseski sv. Križa za vodenico (*Windwassersucht*), po mrliški matici star 66 let,⁴² dejansko pa slabih 65. Vpis v mrliško knjigo in oporoka s spremljajočimi dokumenti zapuščinskega spisa so sploh edina pričevanja, da se je kdaj mudil na Svibnem. Sodeč po župnijskih maticah je moral službo tamkajšnjega organista in mežnarja opravljati zelo kratek čas. Kot potrjuje njegovo bivanje na Mirni, je bilo res tako. Pred njim in za njim je na Svibnem kot »šolmošter« oziroma mežnar in organist izpričan

41 Radeče so bile leta 1774 na Dolenjskem edini trg s šolo, eno od samo petih v Dolenjskem okrožju; ustanovili so jo po letu 1761, ko šole tam še ni bilo (Golec, Trg Mokronog, str. 105–106). Na prelomu iz 18. v 19. stoletje je bila radeška šola ena od 18-ih trivialk na Dolenjskem (gl. poročila o šolah: ARS, AS 14, Gubernij v Ljubljani, II. reg., fasc. 73, 21. 1. 1793; III. reg., fasc. 42, šk. 336, 6. 2. 1799, 10. 9. 1799; šk. 337, 14. 1. 1803).

42 NŠAL, ŽA Svibno, Matične knjige, M 1800–1837, s. p.

Matija Zalokar (od 1797 do 1799 in od 1805 dalje).⁴³ Skubic je Zalokarja nasledil šele konec leta 1800 ali celo že v letu 1801, ko je umrl. Zalokar je namreč kot *Schullmeister* botroval še 12. novembra 1799, le pet mesecev pred Skubičevo smrtjo.⁴⁴ Lahko bi sicer skleпали, da je bil Fortunat Skubic njegov predhodnik, toda v takem primeru bi bil v oporoki in v mrliški matici nedvomno naslovljen kot *nekdanji* mežnar, organist oziroma »šolmošter«. A kot smo videli, je ob ženini smrti v začetku leta 1799 prebival še na Mirni. Tudi s stanovanjem bi bilo tesno, saj je Zalokarjeva družina stanovala v isti hiši št. 2, imenovani »šolmoštrova hiša« (*Schulmeistere*),⁴⁵ dejansko svibenski mežnariji. Pred Zalokarjem sta organistovsko in mežnarsko službo opravljala dva člana družine Bajda, Adam in Luka, katerih vdovi sta se po njuni smrti umaknili v župnišče.⁴⁶

Glede na to, da je imel Fortunat Skubic po navedbah v oporoki dolžnike na širšem območju Svibnega, v sosednji župniji Dole pri Litiji, je moral po prihodu na novo službeno mesto zelo hitro navezati stike. Kot prišla so ga domačini očitno ocenili za dovolj petičnega in trkali na njegova vrata s prošnjami za posojilo.

-
- 43 Matija Zalokar se v župnijskih maticah prvič pojavi ob krstu hčerke 29. januarja 1797, ki se mu je rodila v zakonu z Uršulo Mešik; označen je kot mežnar in organist, kot kraj bivanja pa je navedeno Svibno (soseska sv. Križa) št. 1, kar je bržkone pomota, saj je imelo to številko župnišče, ali pa je Zalokarjeva družina tedaj res začasno bivala v župnišču (NŠAL, ŽA Svibno, Matične knjige, R 1788–1801, fol. 17). Pri krstu naslednjih dveh otrok 31. julija 1798 in 16. februarja 1799 je njegov poklic *Schullmeister*, stanovanje pa je imel v hiši št. 2 (prav tam, fol. 19 in 21). Po Skubičevi smrti 18. aprila 1801 štiri leta in pol ne najdemo v svibenskih maticah nobenega organista, mežnarja ali »šolmoštra«, ne v tej ne v oni vlogi. Tudi družina Matije Zalokarja očitno tu več let ni bivala, saj dolgo ni botroval nihče od njenih članov. Kot botri se spet pojavljajo od leta 1805 dalje. Ko se je »šolmoštrovni hiši« v trgu št. 2 po šestletni prekinitvi rodil naslednji otrok, je oče Matija naveden kot *Schulmeister*. Pri krstih najmlajših dveh, rojenih na istem naslovu, in v vlogi krstnega botra sta Zalokar in njegova žena označena kot mežnar/ica in organist/ka, Matija pa leta 1823 le še izjemoma kot *Schulmeister*, kakor se je tedaj sam podpisal (prav tam, R 1800–1833, fol. 17, 24, 34, 43, 49, 66, 74, 83, 86, 88, 91, 93, 94).
- 44 Matija Zalokar je kot krstni boter konec 18. stoletja izpričan dvakrat, 10. februarja 1797 in 12. novembra 1799, obakrat otroku okoličanov in obakrat kot *Schullehrer* (prav tam, R 1788–1801, fol. 17 in 43). – Dokumenti svibenske župnije v ljubljanskem škofijskem arhivu niso prispevali k razjasnitvi vprašanja, kdaj se je Skubic preselil na Svibno (NŠAL, NŠAL 10, ŠAL/Ž, fasc. 352, Svibno 1611–1890).
- 45 Ob krstu sina Mihaela, rojenega 13. septembra 1805, je kot kraj rojstva navedeno: *Aus der Schulmeister* (sic!) *Markt Scharfenberg* 2 (NŠAL, ŽA Svibno, Matične knjige, R 1800–1833, fol. 17).
- 46 Elizabeta Bajda je 26. marca 1795 navedena v mrliški matici kot 68-letna vdova »šolmoštra« (*Schulmeisters*) Adama Bajde, stanujoča na Svibnem št. 1 (prav tam, M 1788–1800, fol. 6). Adam Bajda je umrl že leta 1780 na Svibnem št. 2, star 51 let in označen zgolj kot poročen (prav tam, M 1777–1787, s. p.). Luka Bajda, preminil 12. avgusta 1790 na isti hišni številki 2, star 31 let, je bil najverjetneje njegov sin (prav tam, M 1788–1800, fol. 2). Na istem naslovu sta se Luki 5. avgusta 1789 in 29. septembra 1790 rodila dva otroka, pri čemer je oče prvič naveden kot mežnar (prav tam, R 1788–1801, fol. 2 in 5); prvi otrok in 30-letna žena Marija, rojena Medved, sta umrla malo pred oziroma za Luko, otrok 12. avgusta 1789 na št. 2, mati pa 30. decembra 1791 na št. 1, tam bržkone zato, ker je bila že vdova in se je morala iz mežnarije umakniti v župnišče (prav tam, M 1788–1800, fol. 2).

Skubičeva slovenska oporoka iz leta 1801

Fortunat Skubic je svojo oporoko sestavil, podpisal in zapečatil v navzočnosti dveh prič 30. marca 1801, slabe tri tedne pred smrtjo, ki jo je že slutil. Po smrti je prišla njegova zapisana zadnja volja nedotaknjena pred mestno sodišče v Višnji Gori, ki je bilo pristojno za Skubičevo zapuščino.⁴⁷ Napisana je na pisarniški poli, sestavljeni iz dveh listov, ki merita 36,7 x 23,4 cm. Popisani sta obe strani prvega lista, tretja stran je prazna, četrta pa ima vlogo zaglavja pisma. Pola je bila namreč zložena v pismo, na zaglavju zapečaten z danes močno poškodovanim oporočiteljevim pečatom rdeče barve. Pečatnega motiva ni mogoče prepoznati, od obeh črk monograma pa je vidna samo F, ki predstavlja osebno ime Fortunat. Pozneje so na zaglavju pripisali registra-turno oznako A kot oznako dokumenta, ki so ga skupaj z dvema drugima poslali iz svibenske gosposčinske pisarne mestnemu magistratu v Višnji Gori. Narisano znamenje za kolek v vrednosti 15 krajcarjev na prvi strani oporoke navaja na misel, da gre pri oporoki za prepis, vendar je takšno sklepanje zmotno. Če bi šlo res za prepis, bi bilo to nesporno navedeno skupaj z datumom in imenom prepisovalca. V resnici je Skubic sam predvidel strošek za takso in je svojo zadnjo voljo ustrezno opremil z navedbo, kolikšna vsota pripade oblastvu, ki bo oporoko obravnavalo. Poleg pečata (ta bi morda še utegnil pripadati komu drugemu z isto začetnico imena F) neizpodbitno potrjuje identiteto pisca njegov lastnoročni podpis v višnjegorski krstni matici, ko se je 21. marca 1785 v vlogi krstnega botra izjemoma sam podpisal.⁴⁸ Čeprav je podpis – ta vsebuje tudi poklic (*Messner*) – v nemški gotici, oporoka pa v humanistiki, izdajajo Skubica poševna pisava in nekatere istovetne črke, ki jih je v oporoki zapisal v edinem nemškem izrazu *Tischler Zeig.*

V nadaljevanju je oporoka objavljena v dveh različicah, najprej v **transkripciji in nato transliterirana** v sodobni slovenski črkopis.

Transkripcija oporoke

[Zaglavje]

Testament
Nu maja Sadna vola Fortunata Skubza
Svidemskiga Shulmastra,
vtem Leiti 1801

47 ARS, AS 166, Mesto Višnja Gora, šk. 6, snopič Zapuščinski akt Fortunata Skubca 1801, priloga A, 30. 3. 1801.

48 NŠAL, ŽA Višnja Gora, Matične knjige, R 1784–1823, fol. 12.

[1. stran]

15 xr

30. 3. 1801⁴⁹Stempl⁵⁰

Testament al moja Sadna Vola Fortunata
 Skubza. S tem mojem meihenem premosheina tie Sapushene
 otroke ve nem Miru obdershati, prosem boga ozheta, jnu
 Sÿna jnu Svetiga Duha, ta presveta troÿza, jnu to bres Madesha
 Spozheta Maria Diviza, pomagaite tu dopouniti Amen.

f xr⁵¹

Perva moja vola je, koker tu truplu po ti Desheuski Duhouski⁵²
 orange kershansku pokapati, is en tal officiuuma jenu dveima S: Mashami
 Mojo Dusho preskerbeiti.

Drugi Punct al taka Savesa ie enga gvishniga vrshaha iest inu Moja
 Shena Sashafava is tega nainiga pred rokami⁵³ jmeozhiga premosheina
 steiga se jma zirkvi S: Tilla Vishni gori 100. f tu ie stu guldir
 na pervo Ste Maffe al premosheina poloshiti, is tiste Nive pod
 Hribariam vdolini /: je pa dobru Samirkat:/ Kebe pa muj Vniversal notu
 tega obdershati, tok pa dam Slestno roko oblast do nive deb io zirku
 vlizitirenga dala, ien teh Stu Guldinariou od vsame, tu kar ostane
 Skubzheve Mafsi, pad ktallengi tih Erbou pade.

Dalei Svolem tudi is pervoleinam tiega Sadniga Sÿna Jannesa sa vniversale
 koker tud na Nro hishno 21 od gospodske pervolim is odpusenim pismam
 gor vseti, jest mu pahisha zhes dam bres vsega douga is vsemi Sraven
 Shlisheozhimi Talli tih Borshtu koker tudi Seunig noter vertih is Skleinen.

Dalei de ie pa Laurenz Skoda Sa shihran 60 R: f⁵⁴ perhishi iskati,
 tu je shenska Erbshina, letu pa jest zhes pustim Mojmu vniversali de
 de se bosta med Seboj Sastopila.

Dalei se Saftopi ta Niva vrei dnusti 300 guldinariou, kir jeh pa zirkvi
 stu pade, tok le dveistu ostan na Erbshina,

49 Datum je bil pozneje v arhivu dopisan s svinčnikom.

50 S tem je sestavljaec označil mesto, kjer bi moral biti kolek za 15 krajcarjev.

51 Ob robu sta v tabelarični obliki rubriki za navajanje vrednosti v goldinarjih (f) in krajcarjih (xr), ki pa sta ostali prazni.

52 Pred besedo je prečrtano: *Dush*.

53 Sledi prečrtano: *pred otrokmi Erbshnami*.

54 Okrajšava za goldinarje (f) je nadpisana.

Leti Sdolei Samirkani Doushniki
 Pervezh temu Duhounimu Aubelnu 110 f:
 Moj hzhirÿ Mitzi 30 f katire ie gotou posodila
 Kufsu Kramariou 4 f
 NB: Ena Erbshena se jma odraitat: 5 f Sa Svete Mashe vishni gori sa
 Difsmasa Moiga popol brata.

[2. stran]

Dallei ie venim zhviblu Sa 10 Svetih Mash kar ie meni veideozhe
 keb na ble tie opraulene⁵⁵ se moreio opravit Sa Dushe Vizhah.

Moj Doushniki noter Sternbirt is Selza 13 Ranish ena petiza
 Stopar Srauni 6 Ran:
 Kershe Sjellein 3 Ranish:
 Adamez Perschenski 6 Ranish 2 petizi

Sadenzh vse Moie Mobilie, gvanti, Instrument, *Tischler Zeig*⁵⁶ de se preda jen
 steiga vsega premosheine zhe se med Seboÿ morejo Sastopiti, ok bi se pa tok
 hudni meid Seboj Skasali se na Sastopili, tok se pa ti gruntni gosposki na prei
 poloshi de bo tud moj Dush en pokei pervosh Sakatir Mir ien pokei prosem
 od vas daune blishne Shlahte, slasti od Mojeh leftnih Sÿnu jnu hzhera
 pervoshiti mi ta vezhni mir jnu pokei, buh vshlishi Amen.

Svidmi ta 30ti Shushza 1801

Fortunat Skubiz tega
 Sadniga poterdeina Sdeilauz

h poterdeinu te naproshene prizhe

+ Blashe Dobrovolz
 + Jerni Voje

55 Beseda je nadpisana nad vrstico.

56 Izraz je zapisan nemško in zato v gotici.

Prepis v sodobnem črkopisu z razlago:
[Zaglavje]

Testament nu maja zadna vola Fortunata Skubca, svidemskiga šulmaštra,⁵⁷ v tem lejtji 1801.

[1. stran]

Testament al moja zadna vola Fortunata Skubca. S tem mojem mejhenem premožejnam tje zapušene otroke v enem miru obdržati prosem Boga Očeta inu Sina inu Svetiga Duha, ta presveta Trojica inu to brez madeža spočeta Marija Divica, pomagajte tu dopouniti, amen.

Prva moja vola je, koker tu truplu po ti deževski duhovski orenge [kot je v deželi v navadi] kršansku pokapati, iz en tal oficiuma [z enim delom oficija] jenu dvejma s[vetimi] mašami mojo dušo preskrbejti.

Drugi punkt [točka] al taka zaveza je enga gvišniga vržaha [določenega razloga]: jest inu moja žena zašafava [voliva] iz tega najniga pred rokami imeočiga [razpoložljivega]⁵⁸ premožejna s tejga se ima cirkvi S[vetiga] Tila v Višni Gori 100 f [goldinarjev], tu je stu guldinir na prvo s te mase al premožejna položiti, iz tiste nive pod Hribarjam v Dolini /je pa dobru zamirkat/ ke be pa muj universal [glavni dedič] no tu [ne otu = ne hotel] tega obdržati [spoštovati], tok pa dam z lestno roko oblast [pravico] do nive de b[i] jo cirku v licitirenga [na dražbo] dala, jen teh stu guldinarjev odvzame, tu, kar ostane Skubčeve masi, pa da k talengi [delitvi] tih erbov [dedičev] pade.

Dalej zvolem tudi iz pervoléjnam tjega zadniga sina Janeza za univerzale [glavnega dediča], koker tud na n[ume]ro hišno 21 od gospodske pervolim is odpušenim pismam [odpustnim pismom] gor vzeti [sprejeti], jest mu pa hiša čez dam [izročam] brez vsega douga iz vsemi zraven šlišeočimi tali [spadajočimi deli] tih borštu [gozdov] koker tudi zeunik noter [v] vrlih iz sklejnjen [mikrotoponim ali skedenj].

Dalej de je pa Laurenc Škoda zažihran [zagotovljen] 60 R f [renskih goldinarjev] per hiši iskati, tu je ženska erbšina [ženino dediščino], le-tu pa jest čez pustim [prepuščam] mojmu univerzali [glavnemu dediču], de⁵⁹ se bosta med seboj zastopila.

57 V besedilu ni nobene analogije, kako v besedi *Šulmastra* izgovarjati glasovno zvezo *st*. Povsod drugod gre za [st], kar pa bi bilo v danem primeru zelo težko izgovorljivo. Skoraj brez dvoma je bil Skubic *šulmašter* in ne *šulmaster*.

58 Kalk iz nemščine: *vorhanden*.

59 Beseda *de* je pomotoma ponovljena.

Dalej se zastopi ta niva vrednosti 300 guldinariou, kir jeh pa cirkvi stu pade, tok le dvejstu ostan na érbšina.

Le-ti zdolej zamirkani [navedeni] doužniki
 Péreveč temu duhovniku [duhovniku] Aubelnu 110 f [goldinarjev]
 moj hčiri Mici 30 f [goldinarjev] katire je gotou [v gotovini] posodila
 Kusu kramariou 4 f [goldinarje]
 NB: Ena érbšena se ima odrajtat [odšteti]: 5 f [goldinarjev] za svete maše
 [v] Višni gori za
 Dizmasa, mojga po pol brata.

[2. stran]

Dalej je v enim čviblu [predalu?] za 10 svetih maš, kar je meni vejdeoče [znano]. Ke b' na ble tje opravlene, se morejo opravit za duše [v] vicah.

Moj doužniki noter:

Šternbirt is Selca⁶⁰ 13 raniš [rajnišev], ena petiza
 Stopar z Ravni⁶¹ 6 ran[iš] [rajnišev]
 Kerže z Jelejn⁶² 3 raniš [rajniše]
 Adamec Prženski⁶³ 6 raniš [rajnišev], 2 petici

Zádenč: vse moje mobilije [premičnine], gvanti [obleke], instrument, *Tischler Zeig* [mizarsko orodje] de se predá jen s tejga vsega premožejne, če se med seboj morejo zastopiti, ok [ako = če] bi se pa tok hudni [neenotni] mejd seboj skazali, se na zastopili, tok se pa ti gruntni gosposki [zemljiški gosposki] naprej položi [naloži], de bo tud moj duš en pokej [pokoj] pervoš, za katir mir jen pokej prosem od vas daune [daljne] bližne žlahte, zlasti od mojih lestnih sinu inu hčera prvošiti mi ta večni mir inu pokej, Buh všliši, amen.

Svidmi ta 30ti sušca 1801 Fortunat Skubic tega zadniga poterdejna zdejlauc

h poterdejnu te naprošene pričē

+ Blaže Dobrovolc
 + Jerni Voje

60 Selce, jugovzhodno od Dol pri Litiji.

61 Ravne, zahodno od Svibnega.

62 Gornje ali Spodnje Jelenje, oboje severozahodno od Dol pri Litiji.

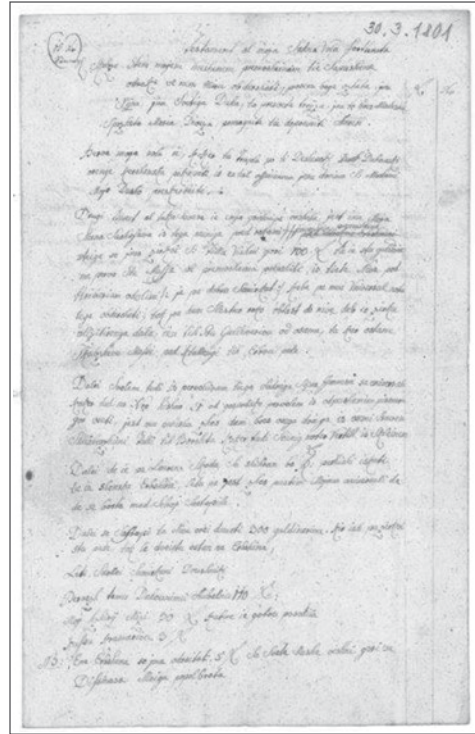
63 Priimek ali domače ime po kraju Preženjske Njive, zahodno od Dol pri Litiji.

V zvezi z oporoko se kot glavno zastavlja vprašanje, **zakaj je Fortunat Skubic posegel po slovenščini**, ko pa je vendar obvladal nemščino, v kateri se je tedaj pisalo skoraj vse. V njej je nesporno sestavljal dokumente in se k njej zatekel tudi v lastni oporoki, ko je moral v zadregi uporabiti nemški izraz *Tischlerzeug*. Nemško mu je v pisni obliki teklo veliko bolje, saj je bil v tem jeziku deležen šolske izobrazbe, njegova pisna slovenščina pa kaže nevajenost in improviziranje. Pisal je v glavnem tako, kot je govoril, saj iz besedila poleg tipičnih dolenskih oblik (npr. *tu truplu, dvejma, preskrbejti*), tolče višnjegorsko akanje (npr. *maja zadna vola, prosem [...] ta presveta Trojica inu to brez madeža spočeta Marija Divica, pokapati*), pri zapletenejših konstrukcijah pa si je moral pomagati z nemškimi kalki (npr. *najniga pred rokami imeočiga premožejna, iz vsemi zraven šlišeočimi tali*). Skubičevo rabo pisne slovenščine bi bilo torej težko razložiti z argumentom, da jo je obvladal bolje kot pisno nemščino. Še manj, da je želel z njo komu kaj posebnega sporočiti, denimo rojakom Višnjanom in svojcem, ali da je manifestiral prožnost in enakovrednost pisane slovenščine s pisarniško nemščino. Kvečjemu je hotel spregovoriti članom svoje družine v edinem njim vsem dobro razumljivem jeziku, v vsakdanji slovenski govorici, in to zato, da bi si boljše zapomnili očetove besede, zlasti želje, kako naj ravnajo po njegovi smrti. Drugi razlog za uporabo slovenščine, morda odločilen, pa je dejstvo, da sta se kot prič oporoke s križcema podpisala dva nepismena človeka, ki torej besedila ne bi mogla razumeti, če ne bi bilo napisano v njuni materinščini. Fortunat Skubic ni ustvaril kakšnega posebno ličnega, jezikovno in pravopisno dodelanega besedila, ampak spada njegovo pisanje v isto vrsto kot drugi slovenski uradovadni teksti njegovega časa, katerih prvi namen je bila razumljivost.

Jezikovnih značilnosti smo se na kratko že dotaknili. Nekaj besed namenimo še terminologiji. Tudi tu je na prvem mestu razumljivost, zato so uporabljeni nemški pojem za mizarско orodje in vrsta prevzetih nemških besed, za katere Skubic kajpak ni iskal ali umetno skoval slovenskih ustreznic. S šolskim področjem je povezana samo samooznaka *šulmašter: svidemskiga šulmaštra (Svidemskiga Shulmaštra)*. Zaradi nje si je njegova zadnja volja prislužila mesto, pogojno rečeno, najstarejše ohranjene učiteljske oporoke v slovenščini, čeprav vemo, da je »šolmošter« oziroma »šulmašter« Fortunat Skubic neprimerno manj poučeval kakor orglal in mežnaril. Poučevanje je sodilo med njegove postranske dejavnosti, tako kot mizarjenje in morda še kakšna veščina. Nedvomno je naučil brati in pisati nekaj višnjegorskih meščanskih otrok in svoje lastne, vsaj fante, več pa od njega niti niso pričakovali.

Pravopisne poteze njegove oporoke pričajo, da se je k slovenščini zatekal le v sili. Že združevanje in delitev besed kažeta na pisca, neveščega knjižne slovenščine. Gotovo je sicer prebiral prevod Svetega pisma in maloštevilne slovenske tiske, ni pa se trudil posnemati ne njihovega jezika ne pravopisa. Tako je, denimo, zapisal: *ve nem Miru* (v enem miru) in *steiga* (s tejga = iz tega). Dosledna raba bohoričice mu je bila tuja, čeravno se je šumevce in sičnike trudil zapisovati enotno. Slovenščino je očitno pisal

tako, kot se je navadil v mladosti, potem pa je morda deloma sledil tiskanim zgledom. Že če se ustavimo pri šumevcih, je najbolj očitno grafično nerazlikovanje med glasovoma [š] in [ž], ki ju je pisal enako, kot *sh* (*premosheinam*, *Sapushene*), enkrat pa se mu je za [ž] prikradel tudi nemški *sch* (*Perschenski*). Podobno velja za šumevec [č], ki ga je pisal kot bohoričični *zh*, a se mu je v besedi vice zapisal napačno (*Vizhab*). Nemškega vpliva na pravopis sicer skoraj ni zaslediti. Skubic se je otrešel pisanja *ch* za [h], nikjer se mu ni namesto *zh* za [č] prikradel nemški *tsch* ali kak drug sestavljen grafem, tudi glas [c] je vedno zapisoval kot *z*, le pri imenu hčerke Mice ga je zaneslo k nemški obliki (*Mitzi*). Gledano v celoti je bil kot »šolmošter« vendar doslednejši pisec od večine svojih sodobnikov, raznih uradnikov in zakotnih pisarjev, ki so v slovenščini največ pisali le oporoke in prisege drugih.⁶⁴

Prva stran Skubičeve oporoke, napisane 30. marca 1801 na Svibnem (foto Boris Golec).

Usoda Skubičeve zapuščine in družine

Na koncu se ustavimo še pri Skubičevi oporoči in zapuščini pred višnjegorskim mestnim sodiščem. Skupaj z oporočo, označeno kot priloga A, so iz svibenske gosposčinske pisarne poslali v Višnjo Goro še dve prilogi: inventar pokojnikove zapuščine (priloga B) in zapisnik dražbe njegove premične zapuščine (priloga C). Vse se je odvijalo zelo hitro, saj ima zapuščinski inventar datum 21. april 1801, tj. tri dni po Fortunatovi smrti, dražba pa se je končala 18. maja. Oba dokumenta je sestavil (gosposčinski) uradni pisar Franc Semen in sta za razliko od oporoče, ki je v izvorniku, označena kot prepisa (*Abschrift*). Dan po dražbi, 19. maja, je zakupnik svibenskega gospostva Matija Žagar (*Schager*) vse tri priloge skupaj s spremnim dopisom poslal višnjegorske-

64 Za isti čas prim. zlasti nabor slovenskih priseg ljubljanskega škofijskega gospostva iz obdobja od 1752 do 1811 (Golec, Ljubljansko škofijsko gospostvo).

mu mestnemu magistratu.⁶⁵ Skubica imenujejo svibenski dokumenti zgolj organist na Svibnem, kot »šulmašter« pa se je označil le sam v oporoki. V inventarju je pokojnikovo premoženje razdeljeno v tri razdelke: Oblačila, Posteljnina ter Mizarsko orodje idr. Dva nepismena cenilca sta v pisarjevi navzočnosti ocenila celotno imetje na pičlih 26 goldinarjev in 56 krajcarjev. Če bi Skubic dal nase vso svojo obleko razen tiste, s katero so ga položili v grob, bi lahko oblekel: dva suknjiča, od tega enega ponošenega, telovnik, zelo ponošen kratek suknjič, troje hlač, dva klobuka, kratek podložen suknjič, dva para nogavic, tri srajce in prebarvan suknjič v kosih. Vsa navedena oblačila je pred smrtjo ustno volil zetu Antonu Kosmu, ki mu je stregel med boleznijo, tako da so ostali za dražbo le par čevljev, dvoje zaponk in trije robčki. Umrlí svibenski »šolmošter« je premogel še skromno posteljnino, in sicer žimnico, dve pernati blazini, prešito odejo in dvoje lanenih rjuh, vse druge predmete pa so uvrstili kar k mizarskemu orodju, saj je bilo tega daleč največ. V isti rubriki so se poleg orodja znašli tobačnica, bakren kotel, majolika, dve knjigi (z notami) za organista (*Organisten Buch*) ter »instrument ali takoimenovani klavir« (*Instrument oder sogenanntes Clavier*). Skubičev instrument je bil pač prenosna skrinjica z registri, ocenili so ga na dva goldinarja, kar je po vrednosti takoj za prebarvanim suknjičem v kosih, vrednim tri goldinarje. Vse kaže, da svibenski »šolmošter« ni premogel lastne kuhinje in da se je kot vdovec hranil zunaj doma, a je vendar nenavadno, da ne bi imel niti lastnega krožnika in žlice. Na dražbi so se znašli vsi njegovi predmeti razen že omenjenih, ki so pripadli zetu. Skupna izklicna vrednost je znašala 14 goldinarjev in 38 krajcarjev, prodani pa so bili za slabih devet goldinarjev več (61 % vrednosti), za 23 goldinarjev in 33 krajcarjev, instrument denimo za tri goldinarje in pol. Ker pa so morali iz zapuščinske mase poravnati stroške za maše, inventuro, dražbo, prepisa dokumentov, vino, ki ga je pokojni kupil med boleznijo, in tisto, ki je bilo izročeno na dan pogreba, ter nekaj manjših posojil, je ostalo na koncu le 7 goldinarjev in 22 krajcarjev, pa še te so izročili hčerki Mariji oziroma Mici na račun očetovega oporočnega volila 30 goldinarjev.

Višnjegorsko mestno sodišče kot zapuščinska instanca je sledilo Skubičevi volji in ker zoper določila v oporoki ni bilo ugovorov sorodnikov, ne razkriva zapuščinski spis ničesar bistveno novega. Tudi imen dedičev ne navaja, saj je Skubic razen volil zapustil vse imetje sinu Janezu, tako da ne vemo, koliko in kateri otroci so ga preživeli. Iz oporoke izhaja samo, da je imel več živečih sinov in hčera, od katerih je bila ena hči omožena s Škodo. Da se je druga omožila s Kosmom, izvemo iz zapuščinskega inventarja, iz likvidacijskega zapisnika z datumom 20. januar 1802⁶⁶ pa zgolj, da je bila ena, Mica, neporočena.⁶⁷ Žene, ki je umrla dobri dve leti pred njim na Mirni, sicer ne navaja kot pokojne, ampak pravi zgolj, in to v sedanjiku, koliko skupaj namenjata

65 ARS, AS 166, Mesto Višnja Gora, šk. 6, snopič Zapuščinski akt Fortunata Skubca 1801, 30. 3. 1801, 21. 4. 1801, 18. 5. 1801, 19. 5. 1801.

66 Prav tam, 20. 1. 1802.

67 Skubicu so se rodile kar štiri hčerke z imenom Marija, od katerih je imela samo ena enojno ime, tri pa dvojnega (gl. op. 23).

višnjegorski župnijski cerkvi. To oporočiteljevo volilo Cerkvi je bilo sploh največje in zelo širokogrudno, če ga primerjamo z vrednostjo njegovih premočnin v Višnji Gori. Iz izkupička za prodano njivo v Dolini je namreč župnijska cerkev sv. Tilna dobila 100 goldinarjev, celotna zapuščina pa je bila ocenjena na slabih 424 goldinarjev, od tega nepremičnine na 376, iz česar je bilo treba pokriti vse obveznosti (volila, dolgove, pisarniške takse).⁶⁸ Hišico v Višnji Gori so skupaj z zeljnikom in dvema gozdnima deležema ovrednotili na 168 goldinarjev in je pripadla sinu Janezu. Za njivo in gozd, ki so ju ocenili na 180 in 28 goldinarjev, skupaj 208, so na dveh dražbah spomladi 1802 iztržili 258 goldinarjev in pol.⁶⁹ Skupnih obveznosti je bilo za dobrih 349 goldinarjev, razpoložljivega premoženja, neupoštevaje hišo, pa manj, le slabe 304 goldinarje, tako da je moral glavni dedič, še mladoletni sin Janez Skubic, poravnati dobrih 46 goldinarjev iz svoje dediščine, tj. iz podedovane hiše št. 21 s pritklinami. Hiša je bila sicer dotlej oddana v najem za nekaj več kot 8 goldinarjev letne najemnine.⁷⁰

Fortunatov glavni (univerzalni) dedič je torej postal njegov najmlajši sin Janez (imenuje ga: *zadniga sina Janeza*), tedaj star šele 19 let (roj. 1781).⁷¹ Drugi otroci razen Mice so v oporoki in zapuščinskem spisu omenjeni brez imen in jih ne zasledimo ne v Višnji Gori ne na Svibnem. Vsaj enega ali dva Skubičeva sinova srečamo v drugih okoljih – kar je pomenljivo – kot »šolmoštra«. Skoraj zagotovo, čeprav neposrednega dokaza za to nimamo, je bil Fortunatov sin **Jožef Skubic**, ki je umrl leto dni pred očetom kot »šolmošter« (*Schulmeister*) v Škocjanu pri Novem mestu. Življenjska pot se mu je iztekla 28. aprila 1800, po škocjanski mrliški matici pri 39-ih zaradi sušice (*Hecktik*), potem ko mu je dva meseca prej, 21. februarja, umrla 26-letna žena Marija Ana (*Schulmeisterin*).⁷² Ni gotovo, ali je ženo, ki se je kot dekle pisala Mrak, našel kje drugje ali šele v Škocjanu, kjer je leta 1792 ali 1793 zamenjal prejšnjega »šolmoštra« in kjer so se jima v letih 1794, 1797 in 1799 rodili trije otroci.⁷³ V Škocjanu po uradnih podatkih sicer ni bilo trivialke, tako da se poklicna dejavnost Jožefa Skubica ni

68 ARS, AS 166, Mesto Višnja Gora, šk. 6, snopič Zapuščinski akt Fortunata Skubca 1801, 19. 5. 1802.

69 Prav tam, 24. 4. 1802, 18. 5. 1802.

70 Prav tam, 19. 5. 1802, 26. 5. 1802.

71 O njegovi starosti gl. op. 23.

72 NŠAL, ŽA Škocjan pri Novem mestu, Matične knjige, M 1798–1812, s. p., 21. 2. 1800, 28. 4. 1800.

73 Pred letom 1798 zija v škocjanskih poročnih maticah večdesetletna vrzel. 1. julija 1792 je v vlogi krstnega botra izpričan še Skubičev predhodnik Ferdinand Murn (*Schulmeister*), Jožef Skubic (*Schulmeister zu St. Kanzian*) pa kot boter prvič 16. oktobra 1793 (prav tam, R 1784–1798, s. p.). Otroci so se mu rodili 11. decembra 1794, 26. aprila 1797 in 20. junija 1799, vsi na h. št. 11; pri krstu prvega je oče naveden kot *Schulmeister*, pri drugih dveh brez poklica, ko je šel 19. januarja 1799 za krstnega botra, pa mu krstna matica pravi zgolj *Organist* (prav tam, R 1784–1798, s. p.; R 1798–1808, fol. 4, 9). Nasledil ga je *Schulmeister* Luka Gričar, čigar prvi v Škocjanu krščen otrok se je rodil v isti hiši, v Škocjanu št. 11, na silvestrovo 1800 (prav tam, fol. 27).

razlikovala od Fortunatove.⁷⁴ Glede na poklic in podatek o starosti ob smrti je najverjetneje identičen z Jožefom, sinom Fortunata Skubica, rojenim v Višnji Gori 10. januarja 1764;⁷⁵ ob smrti mu je bilo potemtakem 36 let, ne 39, kar ne moti glede na nezanesljivost tovrstnih podatkov v maticah. Škocjanski »šolmošter« Jožef Skubic je pritegnil pozornost iz zelo podobnega razloga kot svibenski Fortunat Skubic, in sicer zaradi kar dveh slovenskih oporok. Njegovo ime in poklic sta omenjena v oporoki klevevske podložnice Jere Globevnik (Globevnice), narekovani konec leta 1795.⁷⁶ Oporočiteljica ga je imenovala za svojega glavnega (univerzalnega) dediča, v primeru njegove smrti pa bi bila dedinja Skubičeva žena Marija Ana. Celotno Globevničino sorodstvo je bilo iz dedovanja izključeno. Jožefu Skubicu bi pripadla lepa dediščina: pol hiše z zemljiščem, dva vinograda in vse premičnine, vendar ni gotovo, ali je svojo dobrotnico preživel.⁷⁷ Oporoka je zanimiva predvsem po tem, da Skubica naslavlja škocjanski »šulmajster« (*tega u Shen Kozianu stojezhiga shulmaistra Joshefa Sk(u)bza*), in ker je oporočiteljica obdarovala z dvema goldinarjema tudi šolo, t. i. normalko (*sa Normal Shullo*). Omemba »normal šule« preseneča glede na uradne podatke, po katerih Škocjan ni imel »prave« šole, vendar ni mogoče, da bi bila mišljena šola v katerem drugem kraju, saj bi bilo to nedvomno povedano. Iz oporoke tako spoznamo živo slovensko terminologijo, povezano s šolo. Pri drugi, istega leta (1795) napisani oporoki, ki je prav tako shranjena v klevevškem graščinskem arhivu, narekoval pa jo je podložnik Andrej Češnovar, je Jožef Skubic sodeloval kot naprošeni podpisovalec prič (*Naproshen Fiertguaz Joseph Skubitz*). Oporoko je sam tudi zapisal.⁷⁸

Drugi verjetni sin svibenskega »šolmoštra« Fortunata Skubica (1736–1801) je bil **Sebastjan Skubic**, ki je preminil 2. septembra 1817 na Svibnem, v kraju Fortunatovega zadnjega službovanja in smrti. Pomenljiv je zapis v tamkajšnji mrliški matici, da je med lovom umrl za kapjo 50-letni brezposelni učitelj, organist in mežnar Sebastjan Skubic (*vacierender Lehrer, Organist und Meßner*). Kot kraj smrti so navedli (novo) župnišče pri sv. Janezu Evangelistu,⁷⁹ očitno njegovo začasno domovanje. Če je identičen s Fortunatovim sinom, rojenim v začetku leta 1771 v Višnji Gori, je bil v resnici malo mlajši, v 47. letu starosti.⁸⁰

74 Prim. poročila o t. i. nemških šolah na Kranjskem konec 18. in v začetku 19. stoletja (ARS, AS 14, Gubernij v Ljubljani, II. reg., fasc. 73, 21. 1. 1793; III. reg., fasc. 42, šk. 336, 6. 2. 1799, 10. 9. 1799; šk. 337, 14. 1. 1803).

75 Gl. op. 23.

76 ARS, AS 743, Gospodstvo Klevevž, fasc. 4, Rusticalia – Listine, Oporoke, 7. 12. 1795. – Oporoko s komentarjem je leta 2003 objavil Matevž Košir (Košir, Primeri starejših oporok, str. 112–114).

77 Smrti Jere Globevnik – tako se je v župniji Škocjan pisalo več družin – ni najti v mrliških maticah, pregledanih za čas do leta 1812 (NŠAL, ŽA Škocjan pri Novem mestu, Matične knjige, M 1784–1798, M 1798–1812).

78 Košir, Primeri starejših oporok, str. 111–112. – Košir je oporoko objavil po objavi iz leta 1971 v: Umek (ur.), *Slovenščina v dokumentih*, str. 15, 36–38. Tedaj je bila shranjena v istem fasciklu kot oporoka Jere Globevnik (gl. op. 76), danes pa je pogrešana.

79 NŠAL, ŽA Svibno, Matične knjige, M 1800–1837, s.p.

80 Gl. op. 23.

Kakor koli, verjetnost, da sta kar dva Fortunatova sinova, Jožef in Sebastjan, postala organista in učitelja, je zelo velika, če upoštevamo, da je bil Fortunat v svojem rodu najmanj četrta generacija organistov. Slovensko pisana oporoka, ki za izobraženega človeka tega časa nikakor ni bila samoumevna, je pritegnila pozornost, brez katere bi Skubici ostali anonimna, nezanimiva in zato neraziskana orglarska rodbina iz malega dolenskega mesta.

Povzetek

Oporoka učitelja Fortunata Skubica (1736–1801), nastala leta 1801 na Svibnem pri Radečah na Dolenjskem, je najstarejši znani testament osebe učiteljskega stanu, napisan v slovenskem jeziku. Kot glavno se postavlja vprašanje, zakaj je Skubic posegel po slovenščini, ko pa je vendar obvladal nemščino, v kateri se je tedaj pisalo skoraj vse. Članom svoje družine je hotel spregovoriti v njim vsem edinem dobro razumljivem jeziku, odločilen razlog pa je morda dejstvo, da sta se kot priči oporoke podpisala dva nepismena človeka, ki torej besedila ne bi mogla razumeti, če ne bi bilo napisano v njuni materinščini. Fortunat Skubic ni ustvaril kakšnega posebno ličnega, jezikovno in pravopisno dodelanega besedila, ampak spada njegovo pisanje v isto vrsto kot drugi slovenski uradovalni teksti njegovega časa, katerih prvi namen je bila razumljivost. Skubičev jezik je vsakdanja govorica, ni se trudil iskati čistih slovenskih izrazov, v pravopisnem pogledu pa je bil kot »šolmošter« vendarle doslednejši pisec od večine svojih sodobnikov, raznih uradnikov in zakotnih pisarjev, ki so v slovenščini največ pisali le oporoke in prisege drugih.

Viri in literatura

Viri:

Arhiv Republike Slovenije (= ARS):

AS 7, Deželno glavarstvo na Kranjskem, politični oddelek: šk. 23.

AS 14, Gubernij v Ljubljani: II. reg., šk. 81, III. reg., šk. 336, 337.

AS 166, Mesto Višnja Gora: šk. 2, 5, 6, 8.

AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko: šk. 142.

AS 175, Jožefinski kataster za Kranjsko: šk. 242.

AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko: N 346.

AS 1073, Zbirka rokopisov: II/51r.

Nadškofijski arhiv Ljubljana (= NŠAL):

NŠAL 10, Škofijski arhiv Ljubljana/Župnije (=ŠAL/Ž): fasc. 203, 352, 444.

NŠAL 100, Kapiteljski arhiv Ljubljana (= KAL): fasc. 119.

ŽA Kamnik, Matične knjige: R 1685–1699, R 1700–1710, R 1710–1727, P 1673–

- 1711, P 1712–1744, M 1707–1731.
- ŽA Kranj, Matične knjige: Rep R 1640–1731, R 1676–1684, R 1684–1703, Ind M 1681–1779, M 1681–1733.
- ŽA Krka, Matične knjige: P 1734–1756.
- ŽA Ljubljana–Sv. Nikolaj, Matične knjige: Rep R 1692–1740, M 1658–1735.
- ŽA Mirna, Matične knjige: R 1764–1795, R 1796–1808, M 1771–1801.
- ŽA Svibno, Matične knjige: R 1788–1801, R 1800–1833, P 1777–1800, M 1777–1787, M 1788–1800, M 1800–1837,
- ŽA Šentvid pri Stični, Matične knjige: P 1735–1770.
- ŽA Škocjan pri Novem mestu, Matične knjige: R 1784–1798, R 1798–1808, M 1784–1798, M 1798–1812.
- ŽA Šmarje-Sap, Matične knjige: Rep P 1674–1770.
- ŽA Višnja Gora, Matične knjige: R 1691–1716, R 1718–1733, R 1734–1753, R 1754–1770, R 1770–1791, R 1784–1823, P 1713–1754, Ind P 1751–1829, P 1784–1832, M 1713–1748, M 1770–1791, M 1784–1832.

Literatura in objavljeni viri:

- Črničev, Živka (ur.): *Ljubljanski klasiki 1563–1965*. Ljubljana: Maturanti Klasične gimnazije (1941–1958), 1999.
- Dodič, Milan: Absolventi novomeške gimnazije 1746–1971. V: Sever, Jože (ur.): *225 let Novomeške gimnazije*. Novo mesto: Gimnazija, 1971, str. 397–476.
- Golec, Boris: Ljubljansko škofijsko gospostvo (Pfalz) – zakladnica slovenskih sodnih priseg (1752–1811). *Arhivi XXVIII* (2005), št. 2, str. 239–312.
- Golec, Boris: Trg Mokronog od nastanka do odprave trške avtonomije. V: Kapus, Marko (ur.): *Trg Mokronog skozi stoletja*. Mokronog: Studio 5 Mirna, 2003 (Zbornik župnije Mokronog. 2. zvezek), str. 9–110.
- Golec, Boris: Trgi, ki jih ni bilo? Prezra trška naselja Bele krajine in njen nikoli obstoječi trg. *Kronika* 58 (2010), št. 3. Iz zgodovine Bele krajine, str. 593–630.
- Košir, Matevž: Primeri starejših oporok v slovenščini, ki jih hrani Arhiv Republike Slovenije. *Arhivi* 26 (2003), št. 1, str. 89–114.
- Mikuž, Stane: *Umetnostnozgodovinska topografija grosupeljske krajine*. Ljubljana: Zavod SR Slovenije za spomeniško varstvo, 1978.
- Mlinarič, Jože: Seznam imen iz latinske kronike. V: Teržan, Josip (ur.): *Ruška kronika*. Ruše: Krajevna skupnost, 1985, str. 133–247.
- Pokorn, Frančišek: Pokorn, *Šematizem duhovnikov in duhovnij v ljubljanski nadškofiji l. 1788*. V Ljubljani: Knezo-škofijski ordinariat ljubljanski, 1908.
- Umek, Ema (ur.): *Slovenščina v dokumentih skozi stoletja. Razstava ob 25-letnici samostojnega delovanja Arhiva Slovenije. Ljubljana, 8. do 17. februarja 1971*. Ljubljana: Arhiv SR Slovenije, 1971.
- Valvasor, Johann Weichart: *Topographia Ducatus Carnioliae Moderna. Wagensperg in Crain, 1679* (faksimilirana izdaja). Ljubljana: Cankarjeva založba, München: Dr. Dr. Rudolf Trofenik, 1970.

*Zusammenfassung****Das älteste Testament eines Lehrers im Slowenischen
Kulturgeschichtliche Darstellung des Dokuments und seines Autors******Boris Golec***

Das Testament des Lehrers Fortunat Skubic (1736-1801), das im Jahr 1801 in Scharfenberg bei Ratschach in Unterkrain erstellt wurde, ist das älteste bekannte Testament eines Lehrers im Slowenischen. Als wichtigste stellt sich die Frage, warum Skubic zur slowenischen Sprache gegriffen hat, obwohl er der deutschen, in der damals fast alles geschrieben wurde, kundig war. Er wollte mit den Mitgliedern seiner Familie in der ihnen gut verständlichen Sprache sprechen, der entscheidende Grund könnte aber die Tatsache sein, dass sich als Zeugen zwei Analphabeten unterzeichnet haben, die den Text nicht verstehen würden, wenn er nicht in ihrer Muttersprache geschrieben wäre. Das Testament von Fortunat Skubic war sprachlich und orthographisch nicht ausgearbeitet. Das Hauptziel seines Schreibens, wie auch der anderen slowenischen amtlichen Texte seiner Zeit, war Verständlichkeit. Seine Sprache ist alltäglich. Er bemühte sich nicht slowenische Ausdrücke zu suchen, doch auf dem orthographischen Gebiet war er als Schulmeister im Vergleich zu seinen Zeitgenossen, verschiedenen Beamten und Winkelschreibern, die meistens nur Testamente und Eide schrieben, dennoch ein folgerichtiger Schreiber.